PERISKOP
FORUM FOR KUNSTHISTORISK DEBAT

Periskop: Forum for kunsthistorisk debat

Nr. 36, 2026

“STEN – Materielle grundlag for kunst og arkitektur”

Titel: “Stensagn”

Forfatter(e): Sara Mering

Sidetal: 118-120

Dato: 02.11.2026

DOI: 10.7146/periskop.v2026i36.172257



SARA MERING

Stensagn

Kongestenen
Pengestenen
Smørstenen
Helenes sten
Fandens fingre
Fandens oldemors fingre
Kongestolen
Hyldestenen
Mæglestenen
Ørestenen
Sortensten
Lommestenen
Hvilestenen
Toppestenen
Oksestenen
Ellekongens ridehest
Ristestenen
Kyllingehønen
Munken
Hestestenen
Jomfrustenen
Knækkeryggestenen
Vædderstenen
Grydesten
Troldstenen
Klokkestenen
Barnestenen
Tingstenen
Den grå ko
Vortestenen
Kællingestenen
Støvstenen
De to hvide piger
Mi-stenen
Femfingerstenen
Kæmpestenen
Den store sten
Den haglede høne
Hundestenen
Havrum søsten



© Trine Søndergaard: Coordinates 55.98348,1231588, 2024, courtesy the artist and Martin Asbæk Gallery.

Dette er tilfældigt udvalgte navne på sten fra Dansk Folkemindesamlings arkiv. Samlingen blev grundlagt i 1904 og bygger på de kulturelle strømninger, som florerede i Danmark og resten af Europa i 1800-tallet, hvor historien – særligt nationalhistorien – ikke kun skulle skrives fra de store politiske skikkelser, institutioner

og begivenheders sted, men også fra landbobefolkningens hverdag. Samlingen er grundlagt på en drøm om at indsamle og bevare tro, digtning og skikke fra landet i en tid, hvor landskabernes fysiske konstitution og landbobefolkningens hverdag var under stor forandring. Opdyrkning, udgravning, dræning, beplantning, opdrætning, industrialisering, urbanisering.

Fra folkemindesamlingen kan jeg bestille empirisk materiale. Tekster, som er hånd- eller maskinskrevet. Der er mange tusinde fortællinger i samlingen, kategoriseret i arkivet efter genrer, steder, indsamlere, emner og forskellige tidligere forskningsprojekter.

Hvilken form for sten træder frem i arkivet?

Jeg finder en række sagn frem. Først falder jeg over disse navne, som er beskrevet. Navnene bærer en fortælling med sig. Det er ikke klassificerende navne, ingen geologiske navne på latin, men det er navne, som fortæller historier. Navne, som retter min opmærksomhed mod stenenes form, deres lyd, når man hamrer noget i dem, deres sociale funktion eller deres placering tæt ved mosen, søen, havet, skoven. Der er selvfølgelig også mange sten uden navne overhovedet. Alligevel har de her i arkivet altid en fortælling knyttet til sig.

Jeg læser om sten i folkemindesamlingens register. Der er sten, der bevæger sig. Sten, som er blevet kastet, flyttet, sprængt. Sten, som ikke må flyttes, fordi så sker der ulykker. Sten, som kan dufte. Duften af nybagt brød. Sten, som minder om de savnede. Sten, som er historiske. Sten, som sætter skel. Sten, som har huler under sig. Sten, som gemmer på skatte. Sten og spøgelser.

Jeg fornemmer svagt stenenes bastante materiale, deres ru overflade eller blide lag af mos gennem fortællingernes fiktive univers. Jeg fornemmer det langt stærkere i Trine Søndergaards fotografier. Her en spids sten omgivet af skov. En halvgemt sten.

Alle sten er uigennemskuelige. Alligevel er de betydningsfulde.

Alle sten bevæger sig. De store sten, som sagnene handler om, er levn fra sidste istid.

Der er ingen geografiske eller geologiske forklaringer på, hvorfor stenene befinder sig, hvor de gør. Der er ingen narrativer i folkemindesamlingen, som fortæller direkte om den skandinaviske iskappe, der, som geografien siger, bar stenene med sig under den seneste istid for mere end 10.000 år siden. Alligevel fortælles der om de store kræfter, som må til for at have med stenene at gøre. Kæmper, trolde, Fanden, sorg. Med disse kræfter kan sten gro, sten kan spredes og samle sig igen, sten kan vende sig i jorden.

En fortælling genfortælles. Vi kan tilføje oplysninger om istiden. Vi kan minde os selv om, at det er sagn. Gennem sagnene om sten får jeg et indtryk af arkivets struktur og fortællingernes emner. Et indtryk af sten i arkivet. Jeg behandler fortællingerne som fiktion, men det betyder ikke, at det ikke har nogen betydning, indvirkning, påvirkning. Tværtimod.

LITTERATUR

Udvalgt materiale fra dele af seddelkataloget i den ældre del af folkemindesamlingen under titlen "Voksende Samlinger 1906-1959: Helligkilder, stene, stenkast, hellige træer, dysser".